

УДК 338:338.48

А.В.Кравець, к.е.н., Х.Б.Чех,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто туристичну галузь України, проаналізовано її сучасний стан, визначено основні проблеми, що стримують її розвиток та запропоновано заходи, які необхідно здійснити для розвитку вітчизняного туризму.

В статье рассмотрена туристическая отрасль Украины, проанализировано ее современное состояние, определены основные проблемы, сдерживающие ее развитие и разработаны мероприятия, которые необходимо осуществить для развития отечественного туризма.

The tourism industry of Ukraine is considered in the article, its current state is analyzed, the major problems restraining the development is determined and the measures is elaborated which is necessary to effect for the development of the national tourism.

Ключові слова: туризм, туристична галузь, турист, туристичний продукт, сільський зелений туризм.

Україна має високий туристичний потенціал, проте сьогодні туристичний бізнес перебуває на стадії становлення і потребує державної підтримки. Україна має всі передумови для підвищення конкурентоспроможності в цій сфері, а саме: вигідне географічне положення, сприятливий клімат, природний, історико-культурний та туристично-рекреаційний потенціал, значний науково-технічний потенціал. Туризм в Україні може бути джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку й оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоднішнім нашим народом і державою. Проте є значна кількість перешкод, що стримують розвиток туристичного бізнесу в державі, а тому, як наслідок, уповільнюється й розвиток економіки.

Аналіз туристичної діяльності України знайшов своє відображення у працях зокрема: В.Мальченко, О.Любіцева, М.Борушак, М.Воронцова, Л.Дядечко, С.Хлопак, Л.Агафонова, які приділяють увагу проблемам сторонам туризму. Науковці В.Пуцентейло, Ю.Забалдіна, В.Кифяк, Т.Сокол досліджують основні напрямки розвитку туризму в державі, проте нині туризм знаходиться лише на стадії становлення і потребує розвитку нових перспективних напрямків.

Цілями статті є визначення особливостей ведення туристичного бізнесу в Україні й обґрунтування напрямів розвитку вітчизняного туризму.

Україна займає провідне місце у світі за рівнем забезпеченості унікальними туристичними та курортно-рекреаційними ресурсами. На території держави туристичною діяльністю займаються понад 3 тис. підприємств, пов'язаних з обслуговуванням туристів та туристичною діяльністю загалом, функціонує більше 3 тис. закладів оздоровлення та відпочинку, близько 2,5 тис. туристичних баз, готелів і кемпінгів різних форм власності. Постійно зростає кількість компаній, що пропонують туристичні путівки в місцях відпочинку як в Україні, так і за кордоном. Щоправда, значна їх частина є посередниками, які пропонують послуги туристичних операторів.

Туристична діяльність в Україні має певні особливості, пов'язані з характером праці в туристичній індустрії. Як сфера економічної діяльності туризм, з одного

боку, визначається попитом і споживанням відвідувачів, а з іншого – належить до товарів і послуг, які виробляються з метою задоволення цього попиту. Туризм охоплює широкий діапазон видів діяльності, в тому числі міжнародний і внутрішній транспорт, розміщення, громадське харчування, розваги, послуги туроператорів і туристичних агентів та ін. [1]. Ринок туристичних послуг розвивається досить динамічно, адже конкуренція на ринку вимагає від туристичних підприємств проявляти гнучкість і враховувати інтереси споживачів, відкривати нові можливості і унікальні маршрути.

За даними Державної служби туризму і курорту, станом на 2011 рік в Україні налічувалося 2426 ліцензій на провадження туроператорської діяльності. Зростанню кількості операторів сприяє відміна з 2010 р. ліцензування турагентської діяльності в Україні, а також і той факт, що для започаткування туристичного бізнесу, за оцінками експертів, достатньо 25-30 тисяч доларів [3].

Необхідно відзначити різноманітність туристичних ресурсів на території України – це понад 130 тисяч архітектурних пам'яток культури, багато з яких чекають на реставрацію та адаптацію до потреб сучасного туристичного руху, 39 міст, вік яких перевищує тисячу років.

В Україні створена значна кількість природоохоронних територій. Найбільшою популярністю користуються Карпатський та Шацький національні природні парки, біосферний заповідник «Асканія-Нова», численні дендропарки, заказники, пам'ятки садово-паркового мистецтва. Не менш відвідуваними є місця розкопок на території існування древніх міст – Херсонесу, Ольвії, Тіри та ін. [2].

Станом на сьогодні внесок України в загальносвітові показники є незначним. Згідно з всеукраїнським опитуванням дослідницької компанії Research & Branding Group, проведеного в квітні 2012 року (вибірка склала 2077 респондентів), понад половину населення України (59,7%) не витрачають кошти на подорожі, і тільки близько 20% витрачають на туризм і відпочинок до 620 доларів на рік. Незважаючи на це, кількість туристичних компаній щорічно зростає на 10-15% [3].

В Україні спостерігається стабільне зростання числа туристичних потоків. За даними Держприкордонслужби України, у 2010 році з України виїхали понад 17 млн. осіб, в 2011 році виїзний потік збільшився ще на 2 млн. і склав 19,7 млн. осіб. Виїзний туристичний потік з України в період з 2001 по 2011 рр. збільшився на 78% і досяг 1,4 млн. осіб, частка в'їзного туризму залишається на рівні 0,3-0,4 млн. осіб (за винятком 2012 року, в якому збільшився потік туристів в наслідок проведення в державі футбольного чемпіонату Євро-2012) [3].

Внутрішній туристичний потік має тенденцію до зниження і складає 32% подорожуючих. Ситуація пояснюється тим, що значна частка туристів обирає відпочинок за кордоном.

Разом із зростанням туристичних потоків збільшується обсяг туристичних послуг, який у 2011 році склав близько 9,8 млрд. гривень. На думку експертів, зростанню сприяли деяке поліпшення купівельної спроможності населення і збільшення їх витрат на відпочинок [3].

Незважаючи на значну кількість учасників туристичного ринку, могутній туристичний потенціал України використовується частково. Підвищення темпів розвитку та зростання ефективності роботи підприємств туристичної сфери супроводжується в державі низкою проблем, вирішення яких потребує невідкладної державної підтримки та регулювання (табл. 1).

Таблиця 1

Основні проблеми, які стримують розвиток туризму в Україні

Проблеми	Шляхи розв'язання
Неефективне та нераціональне використання природних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> організація приміських зон короткочасного відпочинку, створення нових рекреаційних зон загально державного та місцевого значення залучення приватного сектора, особливо у сільській місцевості, до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері туризму (сільський зелений туризм)
Недостатній рівень розвитку інфраструктури туристичного ринку та його суб'єктів	<ul style="list-style-type: none"> будівництво нових, реконструкція та модернізація діючих туристичних об'єктів
Слабка транспортна доступність до значної кількості туристичних місць	<ul style="list-style-type: none"> покращення стану транспортної інфраструктури в Україні, підвищення рівня якості сервісних послуг при автодорогах та транспортних магістралях
Недостатня кількість контрольно-пропускних пунктів через кордон, що сповільнює рух туристичного потоку	<ul style="list-style-type: none"> створення сприятливих умов для збільшення туристичних потоків шляхом спрощення візових, митних і прикордонних формальностей згідно з міжнародною практикою
Недостатній рівень інформаційної та рекламної підтримки туристичної привабливості України	<ul style="list-style-type: none"> створення сучасної інформаційно-маркетингової служби у сфері туристичного бізнесу забезпечення регулярного проведення в Україні міжнародних і національних туристичних виставок, салонів, бірж, ярмарків, фестивалів, конкурсів організація участі вітчизняних виробників туристичного продукту за межами України з метою залучення в Україну більшої кількості іноземних туристів
Недосконале законодавство, незначна кількість дієвих державних програм підтримки туристичного бізнесу Недостатній рівень кваліфікації та низький рівень знання іноземних мов персоналу, задіяного в туристичній сфері	<ul style="list-style-type: none"> зменшення податкового тиску на суб'єкти туристичної діяльності, оптимізація кількості податків і зборів безперервне навчання, перенавчання працівників туристичних фірм, обмін досвідом з іноземними партнерами, які мають значний досвід (традиції) успішного ведення туристичного бізнесу підвищення рівня сервісу в усіх організаціях, підприємствах-учасниках туристичного ринку залучення коштів підприємницьких структур, суб'єктів туристичної діяльності для розвитку інфраструктури туризму
Високий рівень корупції на ринку туристичних послуг	<ul style="list-style-type: none"> державне стимулювання внутрішнього та іноземного (в'їзного) туризму, в тому числі через удосконалення системи оподаткування прозорі умови отримання підприємцями дозвільних документів
Необхідність передавання частини повноважень органам місцевого самоврядування	<ul style="list-style-type: none"> поетапне передання місцевим органам влади прав на ліцензування туристичної діяльності, сертифікацію підприємств готельного господарства та пунктів харчування, а також повноважень щодо відповідного контролю.

На нашу думку, основною проблемою, що стримує розвиток туризму, є відсутність чіткої стратегії розвитку індустрії туризму та його регулювання. Необхідно створювати туристичний продукт високої споживчої цінності та забезпечити його просування на цільових туристичних ринках. Значного доопрацювання потребує нормативно-правова база у галузі туризму – законодавство України і досі не відповідає рекомендаціям Всесвітньої туристичної організації та вимогам відповідних директив Європейського Союзу.

Туристичні адміністрації багатьох країн світу оцінили важливу роль і значення туризму та здійснюють заходи для його розвитку: звільняють від сплати податків

новостворені туристичні фірми терміном на три-п'ять років, здійснюють пільгове фінансування готельних комплексів і туристичної інфраструктури, видають безвідсоткові кредити на будівництво нових об'єктів туризму і підготовку кадрів [4].

У наш час туристична індустрія України реалізовує свої можливості лише на 30%. Туристичний потенціал України полягає у розвитку таких нових видів туризму, як рафтинг, дайвінг, вейкбордінг, польоти на повітряних кулях та дельтапланах, а також удосконалення гірськолижного та морського видів відпочинку.

Нині в Україні працюють експерти ЄС, які розробляють концепцію розвитку туризму до 2022 року за європейськими стандартами. У 2010 році Кабінет Міністрів України затвердив Державну соціальну програму розвитку в Україні туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках, метою якої є створення права на проведення в Україні зимових Олімпійських та Параолімпійських ігор 2022 року. У її межах також залучатимуть недержавні установи та організації для розвитку спортивної, транспортної та туристичної інфраструктури. Залучення держави до міжнародно-значимих подій і програм дозволить поступово збільшити туристичний потік іноземних туристів.

На нашу думку, найбільш перспективним напрямком розвитку туристичного бізнесу в Україні є сфера сільського зеленого туризму, основне завдання якого полягає у відпочинку туристів від міської інфраструктури, ознайомленні з історико-культурними пам'ятками та місцевими звичаями і традиціями. У Європі сільський туризм вважається одним з найбільш популярним. Багатьом європейським споживачам почали набридати різноманітні екзотичні країни, кращі світові курорти, дорогі готелі, і тому популярним став відпочинок за містом у приватних сільських господарствах.

Сільський туризм є важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). Україна має потенціал для розвитку сільського туризму – в усіх регіонах є пам'ятки історії та культури світового рівня, унікальні природні заповідники. Розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму, і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій. До того ж близько двох третин сільського населення в нас безробітні або частково зайняті. За даними опитувань, понад мільйон із них могли б запропонувати туристам свої помешкання. Однак офіційно зареєстровано лише близько трьох тисяч селянських садиб, які надають такі послуги. Їх вартість є невисокою, проживання у вже діючих зелених садибах коливається від 25 до 150 гривень на добу. Сільський відпочинок має реальну державну перспективу й сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації в сільській місцевості.

Крім того, сільський відпочинок в Україні дасть поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів - всього, що складає місцевий колорит, і що, поряд із природно-рекреаційними

чинниками, є привабливим для відпочиваючих, зокрема іноземців [5].

Розвиток туризму може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни загалом, стимулювати розвиток суміжних до туризму галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені. Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії в державі повинно стати створення конкурентоспроможного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни.

Таким чином, становлення туристичної галузі як однієї з провідних галузей економіки нашої держави стримується значною кількістю не вирішених проблем, зокрема: недостатній рівень розвитку інфраструктури туристичного ринку та його суб'єктів, слабка транспортна доступність до значної кількості туристичних місць, низький рівень надання туристичних послуг при відносно високій їх вартості, недостатній рівень інформаційної та рекламної підтримки туристичної привабливості України тощо. Для успішного розвитку туристичного бізнесу необхідно вдосконалювати законодавство та створювати сприятливі умови для фінансування туристичних об'єктів. Важливою також є державна підтримка розвитку сільського зеленого туризму, який може стати одним з провідних туристичних напрямків, зокрема серед іноземних туристів. При цьому активний розвиток туризму в державі сприятиме зміцненню економіки держави, поповненню державного та місцевих бюджетів, збільшенню туристичного потоку і підвищенню рівня туристичної культури населення.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В. Ф. Організація туризму [Текст]: навч. посібник. / В.Ф.Кифяк. - Чернівці, 2008. - 344 с.
2. Розвиток туризму в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.marshruty.in.ua/index.php/rozvytok-turyzmu-v-ukraini.php/>.
3. Бенцлер Ю. Туризм і відпочинок в Україні 2012: мрії та реальність [Електронний ресурс] / Ю.Бенцлер. - Режим доступу : <http://frk.kiev.ua/index.php?p=articles&area=1&action=displayarticle&id=763&name=2012> .
4. Костюк О.М. Туризм і його розвиток в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Костюк. - Режим доступу : <http://tourism-book.com/books/book-34/chapter-1372/>.
5. Кудінова І. П. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс] / І. П. Кудінова. - Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/kudinova.htm.
6. Фреш Ю. В. Україна на світовому ринку туристичних послуг [Електронний ресурс] / Ю. В. Фреш - Режим доступу : <http://intkonf.org/fresh-yuv-ukrayina-na-svitovomu-rinku-turistichnih-poslug/>.